

Zusters in Iran

Fatemeh Jamalpour
& Nilo Tabrizy

Zusters in Iran

VERSLAG VAN EEN REVOLUTIE

Vertaald door
Ellis Langenkamp-Nijkamp

ZWARTJES & LABOVIĆ

© Oorspronkelijke titel *For the Sun After Long Nights*. Pantheon Books, Verenigde Staten.

© 2025 Fatemeh Jamalpour and Nilo Tabrizy

© 2026 Nederlandse vertaling Ellis Langenkamp-Nijkamp/Nuanxed / Uitgeverij Zwartjes & Labović 2026

Published by arrangement with Fatemeh Jamalpour and Nilo Tabrizy via Randle Editorial & Literary Consultancy.

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, online-publicatie of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Omslagontwerp Dog and Pony

Omslagbeeld © ICY and SOT, *Let Her Be Free*, 2014

ISBN 9789039102152

ISBN (e-book) 9789039102169

NUR 320

@zlpublishers

Zwartjes & Labović is onderdeel van VBK|media, Utrecht

Zwartjes & Labović vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*Voor Mina Akbari, Taraneh Alidoosti, Sepideh Qolian
en al mijn zusters die met mij door de straten van Iran rennen*
— Fatemeh

*Voor mijn mamani, Maman Roya en Baba Hossein,
omdat ze mij de kracht en de vriendelijkheid
van ons volk hebben bijgebracht*
— Nilo

INHOUD

Inleiding 9

DEEL I: JIN / ZAN, VROUW

- Voor Woman, Life, Freedom 21
Voor studenten. Voor de toekomst. 24
Voor het niet meer bang zijn 29
Voor de zon na lange nachten 36
Voor het dansen in de steegjes 39
Voor het onophoudelijk huilen 51
Voor mijn zus, jouw zus, onze zusters 56
Voor de wonden van Beloetsjistan 63
Voor weerloze lichamen en levens 73
Voor de gevangengenomen intellectuelen 79
Voor Nika en de maan 90
Voor het oneindige en immer herhaalde 97

DEEL II: JĪYAN / ZENDEGI, LEVEN

- Voor wat ze ons hebben afgenomen 107
Voor de vrijheid om te kiezen 121
Voor mijn moeder, jouw moeder, onze moeders 135
Voor de vrouwen wier voeten werden belet om te rennen 143
Voor de spijt van een normaal leven 147

Voor het meisje dat een jongen wilde zijn	154
Voor een leven lang eenzaamheid	163
Voor het veranderen van vastgeroeste gedachten	175
Voor het beeld van herhaling	196
Voor Bloody Aban en de vijftienhonderd levende martelaren	202
Leed is de bittere vrucht die zij zaaiden	212
Om je niet te hoeven schamen voor armoede	216
Wat weten zij die toekijken vanaf de kant van onze nood?	236
Buiten de grenzen van mijn lichaam	240

DEEL III: AZADĪ / AZADI, VRIJHEID

Voor Kian en zijn regenboog	245
Mijn mond is gevuld met de bittere nasmaak van verdriet	250
Voor opgehangen hoofden	260
Hoe zoet waren de dagen toen wij nog stil waren	269
Voor de vrouwen die nooit spijt betuigen	275
Alle rozen zijn verdwenen	281
Vaarwel, mijn geliefde vaderland	291
We wachten op licht en duisternis heerst	297
Voor verzet en hoop	302

<i>Dankwoord</i>	311
------------------	-----

INLEIDING

Voor de gevangengenomen elite
Voor het gevoel van rust
Voor na een lange nacht de zon
Voor alle zenuwen en slaappillen
Voor Woman, Life, Freedom
Voor Vrijheid
Voor Vrijheid
Voor Vrijheid
— Shervin Hajipour, ‘Baraye’

NILO EN FATEMEH

Op 16 september 2022 werd de tweeëntwintigjarige Koerdische Mahsa Jîna Amini in Teheran gedood door de zedenpolitie van de stad. Ze werd op brute wijze in elkaar geslagen nadat ze was aangehouden door een agent die haar ervan beschuldigde zich niet gepast te kleden in het openbaar en zich niet te houden aan de hidjab-regels van het land die in grote lijnen voorschrijven wat vrouwen moeten dragen. De details van dit afschuwelijke incident werden snel verspreid op sociale media door een handvol lokale journalisten. Sajjad Khodakarami, een onafhankelijke Iraanse journalist uit Istanboel, bracht het nieuws van Jîna’s mishandeling

op Twitter en schreef dat ze op 13 september werd behandeld in het Kasra-ziekenhuis in Teheran vanwege ernstige verwondingen, waaronder hersenletsel.* Op dezelfde dag plaatste Hamed Shafiei, een verslaggever die politiek en lokaal nieuws versloeg voor de *Shargh*, een van de grootste en meest vooraanstaande Iraanse kranten, een Instagramstory. Hij schreef: ‘Ik ging naar het Kasra-ziekenhuis. De sfeer was er gespannen en mensen schreeuwden: “Ze hebben iemands dochter vermoord. De politie heeft haar vermoord. De zedenpolitie heeft haar vermoord.”’ De bijgevoegde foto van Jîna, bewusteloos in een ziekenhuisbed met een gezwollen gezicht, slangetjes uit haar mond en opgedroogd bloed in haar oren, ging viraal.

Toen deze draden van verslaggeving samenkwamen, probeerde het regime de berichtgeving over het gebeuren te stoppen. Een politiewoordvoerder zei tegen verslaggevers van de *Shargh* dat ze het incident met Jîna moesten negeren en dat publicatie van wat er in het ziekenhuis gebeurde alleen maar voor problemen zou zorgen bij de *Shargh* en bij de politie. Maar het regime kon niet stoppen wat al in gang was gezet. Het delen van het nieuws op verschillende platforms bleef doorgaan, zowel door media-kanalen als door individuele verslaggevers. En toen Jîna op 16 september aan haar verwondingen bezweek, negeerde *Shargh*-verslaggever Niloofar Hamedi de bevelen om te zwijgen en vertelde ze de wereld in een tweet over Jîna’s dood. Naast een foto van Jîna’s grootmoeder en vader die elkaar huilend in een innige

* Mahsa Amini’s Koerdische naam is Jîna, wat ‘leven’ betekent in het Koerdisch. De Iraanse staat erkent wettelijk alleen namen van Perzische of islamitische oorsprong. Voor veel leden van etnische minderheidsgroepen betekent dit dat hun naam in de lokale taal voorafgegaan moet worden door een door de staat erkende naam. In dit boek noemen wij Jîna bij haar Koerdische naam, ter ere van haar naam en haar afkomst en om de naam te respecteren die haar vrienden en familie voor haar gebruiken. Jiyan Zandi. ‘Why It’s Vital to Center Kurdish Voices in the “Woman, Life, Freedom” Movement’, *Time*, 23 november 2023.

omhelzing vasthielden bij de gesloten deuren van de ic, schreef Niloofar: ‘De zwarte rouwjurk is onze nationale vlag geworden.’

De Islamitische Republiek bleef bij haar bewering dat Jina was overleden als gevolg van een gezondheidsprobleem en ontkende dat de zedenpolitie haar had doodgeslagen. Maar Iraniërs wisten wel beter en op de vrijdag na Jina’s dood verzamelden massa’s mensen, voornamelijk vrouwen, zich voor het Kasra-ziekenhuis, kokend van woede omdat weer een van onze jonge vrouwen met zo’n achteloze wreedheid door de veiligheidsstaat uit de weg werd geruimd.

Busjes van de zedenpolitie, agenten in burger van de Islamitische Revolutionaire Garde (IRG) en de oproerpolitie omsingelden het ziekenhuis en probeerden te voorkomen dat mensen er zouden rouwen en demonstreren. De autoriteiten begonnen mensen met geweld op te pakken, waarbij ze op hen schoten en hen sloegen. Elahéh Khosravi was een van de eerste journalisten ter plaatse. Toen de onrust het onmogelijk maakte om bij het ziekenhuis te blijven, liep ze door de Alvand-sstraat naar het nabijgelegen Argentinië-plein. Daar was ze getuige van en deed ze verslag van een daad van protest en rouw die het symbool werd van de protestbeweging die in 2022 volgde op Jina’s dood: een jonge vrouw, schaar in de hand, knipte haar paardenstaart af terwijl ze schreeuwde: ‘Jullie [het regime] zijn voor altijd eerloos!’ Het beeld deed denken aan ‘Daf’, een gedicht van de Iraanse dichter Reza Baraheni:

*Een vrouw rende over de harde stranden
Schreeuwde: God, God, God, waarom bent u de hemel van
Teheran vergeten?*

Voor degenen van ons in Iran die verwoesting, oorlog en onrust hebben meegemaakt, zijn poëzie en literatuur altijd een toevluchtsoord geweest. In sommige culturen is poëzie voor de elite. Maar in Iran is poëzie voor iedereen. Bijna elke Iraniër, ongeacht economische status of opleidingsniveau, kent de grote Perzische dichters. Zelfs zij die niet kunnen lezen, kunnen uit het hoofd een favoriete strofe van Hafez of Rumi voordragen. Poëzie is tot in het diepste van ons wezen doorgedrongen; het is een deel van onze Iraanse identiteit. En het is niet alleen maar verfijnd of lichtvoetig. Het is politiek, en dat is het altijd geweest.

Het is dan ook typerend dat de erfenis van Jīna's dood en de protestbeweging die hieruit ontstond, zich direct ontvouwde via revolutionaire liederen en poëtische slogans die bij demonstraties werden gescandeerd, en werden vastgelegd in protestgraffiti op de muren in straten die de autoriteiten van ons volk hadden afgenomen. Al eeuwenlang is verhalende expressie de manier waarop we de meest urgente kwesties voor ons volk tot leven brengen. Een van de vroegste poëtische werken die ons volk heeft gevormd, is de *Shahnameh*, een episch gedicht van de Perzische dichter Ferdowsi. In 977 n.C. begon Ferdowsi aan een verhaal in meer dan vijftigduizend rijmende coupletten over de mythische legenden van het oude Iran. Hij neemt de lezer mee op een reis vanaf de schepping van de wereld tot de zevende eeuw, toen de Arabieren Iran veroverden en de islam naar het Perzische Rijk brachten. Ferdowsi deed er meer dan drieënveertig jaar over om dit verhaal te voltooien en hij schreef in de tijd van de Arabische invasie die ons volk een nieuwe taal en religie oplegde. Hij gebruikte opzettelijk Perzische woorden en bewaarde zo onze taal en geschiedenis in een tijd waarin deze voor altijd verloren hadden kunnen gaan. Woord voor woord, vertelling na vertelling, hebben we met kracht onze onderdrukkers overleefd, met het verhaal als onze reddingsboei.

De slogans die tijdens de protesten van 2022 werden bedacht

en verspreid, gaan over onze ideeën en verlangens, gevangen in melodieën en gedichten. Het is een eenvoudige menselijke uitingvorm. Wij werden vermoord, gevangengezet en verbannen alleen maar omdat we om basale waardigheid durfden te vragen. Door ons uitdrukken bieden we weerstand aan onderdrukking; zo verzetten we ons al sinds de *Shahnameh*. In de dagen en weken na Jina's dood logden duizenden Iraniërs in op Twitter om te vertellen waarom ze elke dag de straat opgaan om het op te nemen tegen meedogenloze, gewelddadige autoriteiten.

De toen vijftienvijftig jaar oude zanger Shervin Hajipour ging onze uitingen van hoop verzamelen en reeg ze aaneen tot een lied genaamd 'Baraye', wat 'Voor' betekent. Slechts begeleid door een gitaar, brengt Shervins krachtige en gracieuze stem de verlangens van de Iraniërs over. Als een soort boodschapper somt hij de ontelbare redenen op die mensen ertoe brachten hun huizen te verlaten en dagelijks de straat op te gaan om te protesteren:

Voor het dansen op straat

Voor onze angst bij het kussen van geliefden

Voor mijn zus, jouw zus, onze zusters

Voor het veranderen van verrotte gedachten.

Misschien toevallig, of instinctief, sloot Hajipour aan bij de eeuwenoude traditie van poëzie als politiek commentaar, een fundamentele pijler van onze nationale identiteit. Toen hij het nummer in de begindagen van de protestbeweging op zijn Instagram plaatste, werd het in minder dan twee dagen tijd meer dan 40 miljoen keer bekeken. In het Perzisch hebben we een uitdrukking, 'khak-e pay-e mardom', wat letterlijk 'het stof onder de voeten van de mensen' betekent. Het is een uitdrukking om aan te geven: 'Ik sta aan de kant van het volk.' Hoewel de uitdrukking is overgenomen door politici als Mahmoud Ahmadinejad, een voormalige pro-regime-president, en is gebruikt om demonstranten te

bespotten en te kleineren, is deze sindsdien teruggeëist. Door dit lied te schrijven en te delen was Hajipour niet alleen het stof onder onze voeten door vastberaden en volledig achter ons te staan, maar ook onze stem, onze ogen, ons hart.

Twee dagen nadat Hajipour ‘Baraye’ online had gedeeld, werd hij door de politie ontboden en ondervraagd wegens ‘aanzetten tot protest’. In oktober 2022 is hij op borgtocht vrijgelaten. Hij mocht Iran niet verlaten en leefde twee jaar in onzekerheid, in afwachting van zijn veroordeling. In een video die hij op 30 juli 2024 op Instagram zette, liet hij zijn volgers uiteindelijk weten dat hij het bevel had gekregen zich te melden voor een gevangenisstraf van drie jaar en acht maanden vanwege de songtekst van ‘Baraye’. Hoewel zijn reisverbod inmiddels was opgeheven, zei Hajipour in de video dat hij zijn straf zou uitzitten in plaats van Iran te verlaten.

‘Voor mij is de vraag: hoe had ik anders moeten protesteren. Hoe had ik anders kritiek kunnen leveren op wat er gebeurde?’ zei hij, in de camera sprekend met licht trillende stem. ‘Was er een vreedzamere, beschaafdere manier dan “Baraye”?’

Zelfs de mooiste, meest geweldloze manieren van expressie zijn gevaarlijk in Iran. Liedereren, verslaggeving en versterking van de saamhorigheid in uitzichtloze omstandigheden zijn zaken die het bestaan van het regime bedreigen. Voor elke Hajipour die het zwijgen wordt opgelegd, zullen nieuwe woorden, verzen en slogans opkomen. Die zullen hun weg vinden naar onze lichamen wanneer we ze de wereld in schreeuwen bij een protest of ze online opschrijven zodat ze voor altijd blijven bestaan.

Dit boek is voor ons onze eigen vorm van zelfexpressie. Omdat verslaggevers met hun getuigenissen de eerste ruwe schets van de geschiedenis opstellen, is het niet meer dan logisch dat het verhaal van de door vrouwen geleide protestbeweging in Iran wordt verteld door twee Iraanse vrouwelijke journalisten. Onze stemmen en ons journalistieke werk zullen het verhaal van Iran

vanuit het hart van de gebeurtenissen vertellen via Fatemeh. En zoals veel Iraniërs die zijn vertrokken of gedwongen werden te vertrekken, zal Nilo de lezers meenemen door de ongemakkelijke omslag die een migratie met zich meebrengt en laten zien wat het betekent om met tegenzin in ballingschap te gaan om verslag te kunnen doen van een opstand. Samen vertegenwoordigen we twee perspectieven die uit noodzaak samenkomen.

Onze verhalen over Iran zul je niet vinden in de westerse media, waar de focus altijd ligt op geopolitieke kwesties, de winning van onze natuurlijke hulpbronnen, of gefluister over een dreigende Derde Wereldoorlog. Soms zullen we afzonderlijk schrijven in onze eigen woorden. Onze verhalen komen samen wanneer we elkaar ontmoeten en beseffen dat we onze perspectieven moeten verbinden om het volledige verhaal te kunnen vertellen van *Zan, Zendegi, Azadi* – Woman, Life, Freedom, de strijdkreet en naam van de protestbeweging van 2022. Wij brengen je deze verhalen uit de eerste hand om de stem van onze zusters te laten horen. Het is nu onze levensmissie om deze verhalen te vertellen, om van veraf en van dichtbij te kijken, om verslag te doen en te schrijven. We hebben last gehad van gevoelens van overlevingsschuld, maar beseffen nu dat we niet alleen overlevenden zijn of vervreemd zijn van ons land. Wij zijn boodschappers.

De strijd van Iraanse vrouwen voor bevrijding is nieuw noch voltooid. Vrouwen bundelen al sinds jaar en dag hun krachten om zich te verzetten tegen onderdrukking en onrecht en we zullen in dit boek vertellen over historische en meer recente inspanningen. Tot nu toe hebben we grote vooruitgang geboekt. Door te weigeren de draconische wetten te volgen hebben we het de Islamitische Republiek onmogelijk gemaakt haar wens te realiseren, de wens om ons ons hoofd en ons ware zelf te laten bedekken. We hebben laten zien dat het Iraanse volk de beperkingen van de Islamitische Republiek en haar regime kan overstijgen. Deze niet-aflatende strijd vertegenwoordigt ons, onze kracht,

onze solidariteit en onze zusterschap; een volk en een natie die een normaal leven, rechtvaardigheid, vrede, hoop en een bestaan vrij van eerwraak, de doodstraf en executies eisen. Wij, Iraanse vrouwen, zijn niet de vijand van de Islamitische Republiek; we zijn haar ontkenning. In de woorden van de hedendaagse dichter Ahmad Shamlou:

*Idiote mannen,
ik ben niet jullie vijand
ik ontken jullie bestaan.*

Dit verzet is niet zonder gevolgen gebleven. Twee maanden voordat de protestbeweging na de dood van Jina Iran in haar greep kreeg, confronteerde een regeringsgezinde vrouw in een conservatieve zwarte sluier de jonge kunststudente en dichter Sepideh Rashnu in een stadsbus met het feit dat ze geen hidjab droeg. Om Sepideh te steunen zetten mensen de vrouw de bus uit. Sepideh nam het incident op met haar mobiele telefoon en stuurde het naar de media. Het ging viraal en binnen vierentwintig uur werd Sepideh gearresteerd door veiligheidstroepen. Ze sloegen haar en dwongen haar tot een bekentenis op de staatstelevisie van de Islamitische Republiek, met haar gekneusde gezicht pijnlijk duidelijk in beeld. Ze kreeg drieënhalf jaar gevangenisstraf voor de misdaad van het niet dragen van een hidjab. Sepideh is onze Rosa Parks, die in opstand komt tegen de Iraanse genderapartheid. We beginnen en eindigen ons boek met haar woorden en die van andere gevangen zusters in Iran, om te laten zien dat het regime hun heldere geest en vrije ziel niet kan opsluiten:

Iemand die vecht, weet dat revoluties lang duren, maar ze laat het niet afweten. Opkomen voor vrijheid is mooier dan de vrijheid zelf. De persoon die vecht is het kind van gisteren. Ze weet dat als zij de vrijheid niet proeft, de kinderen

van vandaag dat wel zullen doen. Iemand die vecht, weet dat revoluties lang duren, maar ze zal het niet laten afweten.

DEEL I

JIN / ZAN, VROUW

*In jouw naam, die ons geheim is
Er is geen zonsopgang na Mahsa's nacht
Zing zodat de stad een lied wordt
Zodat dit thuisland een thuisland wordt
Het hangt 's nachts in de straten
Het is jouw beurt om op de deur te kloppen.*

— refrein van Mahdi Yerrahi's vrouwenlied van de polytechnische universiteit Amirkabir in Teheran, november 2022

